

**Образ Лісовика:
фольклорно-міфологічне уявлення та художня інтерпретація
в драмах Лесі Українки та О. Олеся**

Драма-феєрія «Лісова пісня» завжди привертала увагу науковців, на відміну від драм О. Олеся, (існує єдина монографія М. Неврлого, що являє огляд життя й творчості загалом).

Відтак через обмежений обсяг публікації йтиметься про один аспект порівняльного вивчення «Лісової пісні» Лесі Українки, «Ночі на полонині», «Над Дніпром» О. Олеся: виявлення, коментар щодо спільних і відмінних рис подібних міфологічних образів надприродних істот, зокрема Лісовика – втілення лісу, господаря звірів.

У грецькій міфології це *Пан*, у римській – *Фавн*, *Сільван*, у східно- і західнослов'янській – *лісовик*, *леший*, *боровик*, «*лесун*, *біс-волосатик*», «*пущовик*».

Лісовики виникли з душ «нечистих покійників», тобто таких, що не могли перейти на «той світ» і поверталися на землю померлі без ритуалу ім'янаречення чи хрещення, ті, які не встигли одружитися чи такі, при похованні яких було допущено порушення правил і обрядів. Живуть Лісовики в корчах, вивернутих із коренем деревах, з першими морозами провалюються крізь землю (А. Є. Наговіцин).

Лісовик у «Лісовій пісні» Лесі Українки, «Ночі на полонині» О. Олеся живе, відповідно, у лісі, на полонині.

Зовні лісовик непривабливий: «із ріжками, бородою, хвостом і козячими ратицями», *Фавн* – «козлоногий божок із ріжками», слов'янський лісовик має вигляд «чоловіка або старця з білою бородою, одягненого у звичайну селянську одіж, деякі деталі якої підкреслюють його потойбічну природу: права пола одягу у нього загорнута за ліву, лівий лапоть взутий на праву ногу, а правий на ліву. У лісовика немає брів і вій, праве око нерухоме й більше за ліве; волосся зачесане наліво, немає правого вуха, не відкидає тіні. Згідно з деякими російськими повір'ями, кров у лісовика синя і сам він синій. Білоруси гадають, що лісовик має вузьке обличчя, довгу клиноподібну бороду, одне око і одну ногу п'яткою вперед, пущовики – це «косматі, зарослі мохом істоти» (Є. Левківська, С. А. Токарев).

У «Лісовій пісні» Лісовик – це «малий, бородатий дідок, меткий рухами, поважний обличчям». Залежно від пори року, міняє одяг, цим самим змінюючи кольорову гаму лісу. Мало подібний до фольклорного лісовика.

У О. Олеся Лісовик – це «старий, лисий... Сучки по цілім тілі... Від моху весь позеленілий», більше нагадує «класичного» Лісовика.

«Характерна риса лісовика – його здатність міняти свій зріст. Він може бути нарівні з верхівками дерев або нижче трави... перетворюватися на будь-якого звіра й птаха, на дерево, кущ або гриб» (В. М. Войтович). У драмі «Ніч на полонині» він, наприклад, постав «кумом» Степана.

Фольклорний Лісовик має помічників – блуд і страх, прагне отримати душі мисливців, які відрікаються від Бога, щоб дістати у винагороду різну дичину Лісовика, для них він є авторитетом, вищою силою:

Лісовик – єдиний пан. Він тільки дасть наказ – і досить!

Біжім. Це кличе Лісовик. А жартувати він не звик... Розсердиться старий! Все перекине догори!

Відповідником східноукраїнського Лісовика у західноукраїнських віруваннях є *Чугайстер* – «білий велетень». Західні слов'яни його ще називають «*Лісовий чоловік*». У західній Україні, крім Чугайстра, відомі ще *очугайстер*, *чугайстрим*, *лісовий дід*, *ночник*, *гай*, *снігова людина* (М. В. Гнатюк).

Чугайстер уявлявся «напівлюдиною, напівцапом із довгим конячим хвостом і піднятим фалосом»; це «високий чоловік, одягнений у біле, іноді покритий довгим волоссям». Західні українці уявляють Чугайстра «волохатою людиною з ріжками» (В. М. Войтович).

Своєю поведінкою Чугайстер нагадує Лісовика, так як Фавн і Сатир.

За повір'ями, Чугайстер був звичайною людиною, але його заклили чаклуни. У лісі він ловить нявок і поїдає їх (Я. Парандовський).

За переказами, Чугайстрин може мати від двох до семи метрів зросту, або ж такий високий, як смерека. Може з'явитися танцюючим вітром (вихором). Буває, що спить, звившись у калач довкола залишеної людьми ватри. Шерсть на ньому біла або чорна; біла й борода, сині очі. Лісоруби вірили, що Чугайстрин залазить у димник (димохід) колиби грітися й там співає (М. В. Гнатюк).

У «Ночі на полонині» О. Олеся Чугайстер не є окремим персонажем. Про нього згадує Степан, який розповідає Івану про свою ночівлю на полонині.

Із-за купців Чугайстер вискочив і сів! Кругом оглянувся з пенька,
А в нього мавчина рука! Раз-два вкусив її і втік, – Лиш залунав по лісі
сміх... І на пеньку побачив кров....

Для людей він є безпечним, навіть доброзичливим (Я. Парандовський). Аналогічно у «Лісовій пісні» Лісовик добре ставиться до людей, а найкраще до дядька Лева:

Тож дядько Лев сидітиме в тій хижі, а він нам приятель.

А у драматичному етюді «Ніч на полонині» Лісовик дивиться, щоб ніхто не впав з обриву, витягає Марійку з провалля, приходить до Івана, «співає, то грає, то гомонить».

Отже, обидва персонажі постають одночасно й фольклорно, й художньо трансформованими, що засвідчило прагнення драматургів, зберігши народну основу, де в чому змінити образну концепцію залежить від мистецьких завдань.

Такий напрям дослідження п'єс Лесі Українки, О. Олеся ми вважаємо перспективним, оскільки він дозволяє через зіставлення їх із народною міфологією глибше, об'єктивніше, повніше проаналізувати художню концепцію письменників.